

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

חמץ שהתערב במאכל היתר

(כ"ט ב') (1) אמר רב: חמץ בזמנו (אם התערב בפסח), בין במינו בין שלא במינו, אסור (כל התערובת, אפילו במשהו).
שלא בזמנו (לאחר הפסח), במינו אסור. שלא במינו, מותר.

רב לטעמיה, דרב ושמואל דאמרי תרוייהו: כל איסורין שבתורה, במינו במשהו. שלא במינו, בנותן טעם. רב גזר
חמץ בזמנו שלא במינו אטו מינו. ושלא בזמנו במינו אסור, כרבי יהודה (דאמר לאחר הפסח דאורייתא, הלכך אף
תערובת אסור). ושלא במינו מותר, דשלא בזמנו ושלא במינו אטו מינו, כולי האי לא גזרינן.

(2) שמואל אמר: חמץ בזמנו, במינו אסור (אפילו במשהו). שלא במינו מותר (אם אינו נותן טעם. שלא גזר אטו מינו).
שלא בזמנו (לאחר הפסח), בין במינו, בין שלא במינו, מותר (כר' שמעון שלאחר זמנו מותר, אפילו בנותן טעם).

(3) ורבי יוחנן אמר: חמץ בזמנו, בין במינו ובין שלא במינו, אסור בנותן טעם. שלא בזמנו, בין במינו בין שלא
במינו, מותר.

(ומבאר) חמץ בזמנו, בין במינו, בין שלא במינו, בנותן טעם, רבי יוחנן לטעמיה, דרבי יוחנן וריש לקיש דאמרי
תרוייהו: כל איסורין שבתורה, בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם. שלא בזמנו, בין במינו בין שלא במינו,
מותרין, כרבי שמעון (הסובר לאחר זמנו מותר, ואפילו בנותן טעם).

(ל' א') אמר רבא: הלכתא - חמץ (שהתערב) בזמנו, בין במינו בין שלא במינו, אסור (אפילו) במשהו כרבי. שלא
בזמנו (שעבר עליו הפסח) בין במינו בין שלא במינו, מותר, כרבי שמעון.

(ומקשה) והאמר רבא רבי שמעון קנסא קניס (לאסור גם חמץ שעבר עליו הפסח), הואיל ועבר עליו בבל יראה ובל
ימצא.

(ומתרג' הני מילי בעיניה. אבל על ידי תערובת לא (ואפילו שהייה בעיניה ועבר עליה, לא קניס למיסר תערובת דיליה).

שיטות הראשונים

תערובת חמץ בתוך ימי הפסח בכמה אוסרת: אסיק רבא הלכה חמץ בזמנו, בין במינו בין שלא במינו, אסור. וכתבו
הרי"ף והרא"ש ומדלא יהיב שיעורא למילתיה שמע מינה במשהו. וכן פסקו **רמב"ם ורשב"א**. ודעת **השאלות, רבינו תם,**
רז"ה, רי"ד, ורי"ז, שאף חמץ אסור בנותן טעם, ככל איסורים. אמנם כתבו **ראשונים**, שגם **רבינו תם** לא עשה מעשה
להתירו בנותן טעם. והשו"ע² פסק **כרמב"ם** ודעימיה.

טעם הדין לסוברים שתערובת חמץ בפסח במשהו: הרמב"ם כתב שהטעם שהחמירו בו יותר מבשאר איסורין, משום

¹ גירסת רי"ף, בה"ג, ור"ת: אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו, בין במינו ובין שלא במינו, אסור (בלא התוספת "במשהו כרב"). וסבר רבא גם
בחמץ כרבי יוחנן בנותן טעם. וגירסת רבינו חננאל והעיטור, אסור במשהו כרב. וראה להלן.

² או"ח תמזא. וכתב המשנ"ב (ס"ק ב), "והיכא דאיכא עוד הרבה צדדים להקל, סמכינן אשאליות דסבירא ליה דחמץ בפסח שווה
לשאר איסורים דבשישים". אמנם משמעות לשון הרמ"א (שו"ת סי' כח), שגם כשיש צד אחד להקל, מקילים. וראה עוד ביה"ל (ד"ה
במשהו).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

דהוי דבר שיש לו מתירין (ביצה ג' ב')³. הרא"ש כתב הואיל ובכרת הוא. ובמקום אחר כתב, דמשום דחמץ לא בדילי אינשי מיניה כולי שתא. ורש"י נקט שני הטעמים. והשו"ע⁴ סתם דחמץ לא מקרי דבר שיש לו מתירין, והרמ"א⁵ הביא שתי הדעות.

תערובת חמץ האם אוסרת רק באכילה או גם בהנאה: דעת הראב"ד דבמשהו אינו אוסר בהנאה אלא באכילה⁶. ודעת רי"ף, רשב"ם, ורא"ש, שאוסר אף בהנאה. וכן פסק השו"ע⁷.

תערובת יבש ביבש של חמץ בפסח: דעת הרא"ש, דלא החמירו לאסור חמץ במשהו, רק בתערובת לח בלח, המתערב. אבל יבש ביבש, כי היכי דבשאר איסור חד בתרי בטיל, הוא הדין חמץ בפסח בטל ברוב⁸. ורש"י אסר באכילה, והתיר בהנאה, אלא שהצריך להשליך אחד מהם לנהר. ומדברי הרי"ף משמע דאפילו יבש ביבש אוסר בכלשהו הכל, אפילו בהנאה. וכן דעת הרשב"א. וכן סתם השו"ע⁹, ובשם יש אומרים, כרא"ש.

תערובת חמץ שאסור בהנאה, האם יש לו פדיון: דעת רשב"ם, שחמץ בפסח שאסור, יש לו פדיון להוליק דמי החמץ לאיבוד ומותר ליהנות. אבל באכילה אסור, דסוף סוף טעם חמץ קא טעים. ודעת רז"ה, תוספות, רא"ש, ר"ש, ור"ן, דלא מהני פדיון אלא בעבודה זרה. אבל חמץ בפסח, הכל אסור בהנאה¹⁰. וכן פסק הרמ"א¹¹.

³ זה לשונו: "חמץ בפסח - אף על פי שהוא מאסורי תורה, אינו בכללותו אלו, לפי שאין התערבות אסורה לעולם. שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערבות מתרת, כמו שבארנו (חמץ ומצה אה); לפיכך אוסר בכל שהוא, בין במינו בין שלא במינו." והקשה הר"ן (פסחים ז ב ברי"ף, ד"ה ומדלא), שקרוב הדבר לומר דכיון שחומרא דדבר שיש לו מתירין מדרבנן הוא, לא החמירו בה אלא כשהמין בעצמו עתיד להיות נותר; אבל כאן שחמץ עצמו אסור, אף על פי שתערובתו מותר, אפשר שהשוו מדותיהן שלא לדונו בכלל דבר שיש לו מתירין.

⁴ אור"ח תמז,ב (על פי ביאור הגר"א, יו"ד קב,ד, ס"ק כ. ודלא כש"ך שם, ס"ק יג. ביה"ל ד"ה חמץ שנתערב). סברת הסוברים דחמץ לא מקרי דבר שיש לו מתירין, כמש"כ המרדכי (פסחים סי' תקעג), דדבר החוזר לאיסורו מאליו, כגון חמץ שחוזר לשנה הבאה לאיסורו, לא שייך לומר דבר שיש לו מתירין. ולגבי גוף הנידון, המג"א (ריש סי' תמז) העתיק שני הטעמים (כרת, ולא בדילי מיניה). ולדידיה, בחמץ נוקשה, שאין בו כרת, בטל בשישים. והט"ז (ס"ק א) העתיק רק טעם דלא בדילי מיניה. ופסק (ס"ק יט) דחמץ נוקשה אוסר במשהו. והמשנ"ב (ס"ק טו) כתב שיש לסמוך על המג"א בשעת הדחק. ועיין עוד להלן.

⁵ יו"ד קב,ד. מקורות - רמב"ם (הל' מאכלות אסורות טו,ט). רא"ש (פסחים בה; ע"ז הכט; וראה ערוך השולחן תמז, סעי' ב). רש"י (פסחים כ"ט ב, ד"ה שלא במינו).

⁶ שכן, במשנה במסכת עבודה זרה (ע"ד א') שנינו אלו אסורין ואסורין בכל שהוא יין נסך וכו'. ומסיק בגמרא דהאי תנא תרתי אית ליה (שכדי שיהיה אסור במשהו, צריך שיתקיימו בו שני תנאים), דבר שבמניין (שדרכו לימנות בפני עצמו, מפני חשיבותו), ואיסורי הנאה. וכתב רש"י (ד"ה תרתי): אבל חמץ פרוסה בפסח, הואיל ואין דרכו לימנות בטיל. ואילו בסוגיא בפסחים (ל' א'), מבואר שחמץ בזמנו אוסר במשהו, ומשמע אפילו אינו דבר שבמניין. וליישב הסוגיות, ביאר הראב"ד, שכדי לאסור בהנאה, בעינן תרתי לחשיבותא. אבל כדי לאסור באכילה, אין צריך שיהיה דבר שבמניין, וגם חמץ בפסח אוסר התערובת בכלשהו.

⁷ אור"ח תמז,א.

⁸ דבמקום דהוה בשאר איסורין בנותן טעם, הוי חמץ במשהו. אבל דבר יבש, דבשאר איסורין חד בתרי בטיל (ולא הולכים אחר נתינת טעם), הוא הדין בחמץ בפסח. ובכך יישב את הסוגיות, דבמסכת עבודה זרה, מיירי בתערובת יבש ביבש, ובה כדאי לאסור בעינן תרתי, שיהיה גם דבר שבמניין. ובסוגיא בפסחים (שגם חמץ בפסח אוסר במשהו) מיירי בתערובת לח בלח.

⁹ אור"ח תמז,ט. וכתב המשנ"ב (ס"ק צה) שהסכימו אחרונים דהלכה כרי"ף. ואם נאכל אחד מהם, אפילו נתערב רק חד בתרי, מותר לאכול השאר לכולי עלמא. דכיון דמן התורה בטיל, רק מדרבנן אסור, וברבנן תלינן שזה שנאכל היה החמץ.

¹⁰ דשאני עבודה זרה שתופסת דמיה, לפיכך יש פדיון לאיסוריה, דומיא דפירות שביעית בדרך מקח, שזה יוצא וזה נכנס וכו'. רז"ה. שבאיסורי עבודה זרה, כיון שתופסת דמיה, אע"פ שאין להם פדיון ואין נותרין בכך, הרי הוא כמבוער האיסור עצמו. אבל בשאר האיסורין שאין תופסת דמיה, כשהוא מוליק הנאה לים המלח, מה בכך?! ממון אחר הוא שמוליק לים, ולא דבר שהוא נמשך מן האיסור כלל! ר"ן.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תערובת חמץ משש שעות ולמעלה: דעת תוספות, רא"ש, מרדכי בשם התרומה, סמ"ג, והגהות מיימוניות בשם סמ"ק, שמשש שעות עד הלילה, הוי חמץ כשאר איסורין¹². ודעת הר"ן דמשש שעות ולמעלה, נחשב חמץ בזמנו, והוי במשהו¹³. והשו"ע¹⁴ פסק כרוב הראשונים.

חמץ שהתערב לפני הפסח, והותר, האם חוזר וניעור: דעת גאונים, רי"ף גיאת, ורמב"ם, שאע"פ שהתערב קודם הפסח, חוזר וניעור, ואסור לאכלו בפסח¹⁵. דעת סמ"ג, רא"ש, סמ"ק, ומרדכי, דחמץ שהתבטל לפני פסח, מותר אף בפסח, ולא אמרינן חוזר וניעור. ובתרומת הדשן כתב שתערובת יבש ביבש, שהחמץ בעין, חוזר וניעור¹⁶. ובלח, מנהג פשוט להתיר מה שהתבטל קודם פסח¹⁷. והשו"ע¹⁸ סתם להקל, וכתב שיש חולקים. והרמ"א כתב שנוהגים כתרומת הדשן¹⁹.

נותן טעם לפגם בפסח: נותן טעם לפגם בשאר איסורים, מותר. דעת רשב"ם ורבי אליעזר ממיץ, שבפסח גם טעם לפגם אסור²⁰. ודעת רש"י, רבינו תם, ר"י, ורא"ש, שמוותר²¹. וכן סתם השו"ע²². והרמ"א כתב שיש מחמירין, ושכן המנהג באלו המדינות.

¹¹ אור"ח תמז,א (על פי ביאור הגר"א, ס"ק ג, עיי"ש). ובשעה"צ (ס"ק א) כתב שיש מי שסומך על המקילים, ומשאר האחרונים לא משמע כן. וכתב במשנ"ב (ס"ק ג) ודע דהאחרונים כתבו דבמקום הפסד גדול מאוד, אין צריך לשרוף הכל (כפסיקת הרמ"א) אלא ימכור כולו לנכרי, חוץ מדמי איסור שבו (וקל מהולכת הנאה לים המלח, ששם, אע"פ שביער דמי האיסור, מכל מקום כשמוכר לנכרי התערובת, מקבל דמים גם עבור האיסור, משא"כ כשמוכר לנכרי חוץ מדמי איסור), דכיון שאינו לוקח דמים בעד האיסור המעורב בו א"כ אין נהנה ממנו. והוא כדעת המחבר (תסז,י. אמנם עיי"ש במשנ"ב ס"ק מא, ושעה"צ ס"ק עג שסובר שמותר למכור דווקא כשאינן ממשות חמץ אלא טעם בעלמא, וצ"ב).

¹² זה לשון הרא"ש: וחמץ משש שעות ולמעלה, אע"פ שלוקין עליו מן התורה, כיון שאין בו כרת הרי הוא כשאר איסורין, ובטל בששים (אם התערב לח בלח. ואם התערב יבש ביבש, מתבטל חד בתרי. אבל צריך לאוכלו קודם הפסח, דבפסח חוזר וניעור לדעת הרמ"א, ראה להלן).

¹³ והרב המגיד כתב (הל' חמץ ומצה אה) שיש מי שכתב דלפי מה שכתב הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות, טו,ט) שהטעם שחמץ בפסח במשהו משום דהוי דבר שיש לו מתירין, הוא הדין בנתערב ערב פסח משש שעות ולמעלה שהוא במשהו.

¹⁴ אור"ח תמז,ב. וכתב המשנ"ב (ס"ק טו), ולענין חמץ נוקשה תוך הפסח, יש שמחמירין לאסרו במשהו. אבל דעת המג"א ועוד הרבה אחרונים כיון דאין בו כרת לכו"ע, ולדעת הרבה פוסקים אין בו רק איסור דרבנן, בטל בששים אפילו תוך הפסח. ויש לסמוך עליהם בשעת הדחק. ודע דביו"ט האחרון, אף שהוא ג"כ מדרבנן, מכל מקום כיון שנתקן משום ספיקא דיומא, אסור באכילה ע"י תערובות משהו, כמו בפסח.

¹⁵ כמו שאיסור שנתבטל וחזר ונתרבה אחר כך, חוזר וניעור. וצ"ב בדעת הרמב"ם שסובר כאן חוזר וניעור ובאיסורים סובר ראשון ראשון בטל. ואע"פ שכבר נתבטל האיסור ברוב קודם הפסח, כיון שאין גוף האיסור נבלל בגוף ההיתר אלא הוא עומד בפני עצמו בתוך התערובת, לפיכך כשמגיע הפסח הרי הוא חוזר וניעור, ואוסר את כל התערובת, כאילו נתערב עכשיו בפסח. שו"ע הרב (תמז, סעי' כב).

¹⁷ וכתב עוד תרומת הדשן, דקמח בקמח מתערב יפה, דמיקרי לח בלח. והו"ד בב"י.

¹⁸ אור"ח תמז,ד.

¹⁹ וכתב המשנ"ב (ס"ק לג) ויש כמה אחרונים שסוברין דאף יבש ביבש דאמרינן דחוזר וניעור, אינו אא"כ יאפה או יבשל אותם בפסח דאז חוזר החמץ ונותן טעם בשאר, אבל לאכול כך שרי.

²⁰ דהא אין לך בטול טעם יותר ממהוהו באלף, אפילו הכי אסרו רחמנא, והוא הדין נמי נותן טעם לפגם.

²¹ דנהי דהחמירה בהן תורה לאוסרם במשהו, מכל מקום יש שם איסור עליהן. אבל כשהוא פגום, פקע איסורו כדילפינן מנבילה (ע"ז ס"ז ב'). רא"ש. והוסיף ריטב"א: (נטל"פ אסור גם באיסורי משהו) דהא בגיעולי גויים, שם כל האיסורין יש בו. וכן בדין, דכיון שפגמו עושה אותו כאילו נתבטל ונסתלק איסורו ממנו והוי כעפרא, מה לי איסור משהו ומה לי שאר איסורין. ואי משום דכשאוסר במשהו אינו נותן שום טעם, אף בשאר איסורין נמי כשהם במינם לא יהבי טעמא.

²² אור"ח תמז,י. מקורות - ריטב"א (עבודה זרה ס"ז א', ד"ה ואינה נאכלת). רא"ש (ע"ז ה,ו).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזרה ש"ת
ה מבת תשפ"א
מסכת: פסחים | פרק: ב | דף: כ"ט

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

עירב חמץ במזיד לאחר הפסח: כתב הרא"ש, מצאתי כתוב בשם ה"ר יונה דאפילו אם עירבו במזיד מותר ולא נהירא לי, דרבא לא שרא אלא כשנתערב ממילא, והוי בכלל שאר איסורין שאם ביטלן במזיד, אסורין²³.
חמץ נוקשה אחר הפסח: כתב הריב"ש, חמץ נוקשה אפילו בעיניה, אינו אסור בהנאה אחר הפסח, שהרי לא עבר עליו מן התורה. וכן פסק השו"ע²⁴.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תמז)

- א. חמץ בפסח, אוסר תערובתו בין במינו בין שלא במינו, במשהו, אפלו בהנאה.
הגה: וצריך לשרוף הכל, ולא סגי בפדיון דמי החמץ ולמכר השאר (מרדכי פ"ק דפסחים ופסקי מהרא"י סי' קס"ד ותשובת מהר"י ברי"ן).
מיהו כלים שנתבשל בהם, מתרים לאחר הפסח ואין צריכין שבירה או הגעלה (דברי עצמו ותוספות פרק כל שעה).
ודין תערובתו כדין שאר תערובות, אלא שמה שאוסר בשאר תערובות פחות מששים אוסר בחמץ במשהו; אבל אם בשאר תערובות לא היה צריך ששים אלא קלפה או נטילת מקום, אף בחמץ כן, שחם בחם בלא רטב די בקלפה כשאר אסורים. וכן אם נגע כפר חמץ בכפר מצה ושניהם חמין ואין שם דבר המפגע, לא אסור אלא מקום מגעו בלבד לפי שאינו מבליע יותר.
הגה: ובדין ריחא מלתא לענין תבשיל שיש בו חמץ עם שאר תבשילין, יש מקלין במקום דהיה מתר בשאר אסורים (מרדכי פרק כל שעה); ויש מחמירין דמשהו מיהו איכא (הגהות סמ"ק ותוס' דע"א). ודוקא במקום ששיך בו ריחא, אלא דבשאר אסורים לאו מלתא היא כמו שיתבאר ב"ד סימן ק"ח בס"ד.
ב. חמץ שנתערב משש שעות (ולמעלה) עד הלילה, אינו אוסר במשהו אלא דינו כשאר אסורין. ונותן טעם לפגם נמי שרי (דברי עצמו אלבא דכלי עלמא).
ד. אם נתערב החמץ קדם הפסח ונתבטל בששים, אינו חוזר ונעור בפסח לאסור במשהו, ויש חולקים.
הגה: ונהגין כסברא הראשונה בכל תערובת שהוא לח בלח. (ת"ה סי' קי"ד) ומיהו בדבר יבש שנתערב או שיש לחוש לתערובת, כגון פת שנפל ליון אף על פי שנטלו משם, אסור בפסח דחיישינן שמא נשארו לו פרווין ונותנין טעם בפסח. (בית יוסף בשם תשובת הרשב"א).
ט. יבש ביבש, אף על גב דבשאר אסורים חד בתרי בטיל, חמץ במצה אפלו באלף לא בטיל. ויש אומרים דחמץ שוה לשאר אסורין בזה.
יא. בין חמץ שנתערב קדם פסח ועבר עליו הפסח, בין שנתערב בפסח ועבר עליו כל הפסח, בין שעבר הפסח על החמץ ונתערב לאחר הפסח, בטל בששים. ובפחות מששים סגי ליה בהשלכת הנאת האסור לים המלח (הגהות מימוני פ"א).
יב. חמץ נקשה, אפלו בעיניה אינו אסור בהנאה אחר הפסח. והפדיאו"ש, חמץ גמור הן ואסורים בהנאה אחר הפסח.
הגה: יש נמנעין לשחק על השלחן עם קלפים הנקראין קרטי"ן בפסח, דחוששינן שמא יפל מחמץ נקשה שבהן לתוך מאכל (פסקי מהרא"י סי' קפ"ו).

²³ ופסק המשנ"ב כרא"ש (ס"ק קד). ודינו כמבואר בשו"ע (יו"ד צטו), שגם איסור דרבנן אסור לבטלו. ועיי"ש, שלדעת השו"ע אם נפל איסור דרבנן, ואין בהיתר כדי לבטלו, מותר לרבות עליו לבטלו. והרמ"א שם סובר שגם אין להוסיף, כמו באיסור דאורייתא. מקורות - רא"ש (סי' ה).

²⁴ או"ח תמז, יב. וכתב המשנ"ב (ס"ק קז) בשם המג"א דאפילו באכילה שרי, אך מפני שנוקשה אינו ראוי לאכילה לפיכך נקט הנאה. אבל רוב אחרונים סברי דבאכילה אסור, דמכל מקום שם חמץ שעבר עליו פסח על זה החמץ. מקורות - ריב"ש (שו"ת סי' ג).